

Марія Євгенівна ШКУРАТ

здобувач,
кафедра міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
E-mail: mary.shkurat@gmail.com

СОЦІО-КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Шкурат, М. Є. Соціо-культурний вимір глобалізації / Марія Євгенівна Шкурат // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 3. – С. 114-119. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Створення єдиного інформаційного простору, руйнування соціо-культурних моделей та посилення взаємозалежності в усіх сферах життя характеризує процес глобалізації світу. Рівень глобалізації тієї чи іншої країни прямо пропорційно залежить від її рівня розвитку, тому високотехнологічні держави є свого роду ініціаторами поглиблення процесу глобалізації, а країни, що розвиваються та мало розвинені є наслідувачами.

Мета. Дослідження аспектів соціо-культурної глобалізації та їх вплив на поглиблення процесу інтеграції культури чи захист національних пріоритетів.

Метод (методологія). Методологічною основою дослідження є аналітичні роботи з культурно-історичного досвіду та з теорії інформаційного суспільства

Результати. Розглянуто процес соціо-культурної глобалізації, не лише, як інтеграції різних національних культур в єдину світову культуру, а й культурної експансії країн заходу. Наведено приклади конфліктів, що можуть виникати між суб'єктами в процесі глобалізації культури. Проаналізовано взаємозв'язок між рівнем урбанізації та часткою користувачів мережі Інтернет.

Ключові слова: соціо-культурна глобалізація; культурна уніфікація; культурна експансія; Інтернет-користувач; суб'єкт соціо-культурної глобалізації.

Mariia Yevhenivna SHKURAT

PhD Student,
Department of International Economic Relations,
Donetsk National University named after Vasyl Stus
E-mail: mary.shkurat@gmail.com

SOCIAL AND CULTURAL MEASURES OF GLOBALIZATION

Abstract

Introduction. The process of globalization of the world is characterized by the creation of a single information space, the destruction of social and cultural models and the strengthening of interdependence in all spheres of life. The level of globalization of a country is directly proportional to its level of development. Therefore the high-tech states are a kind of initiators of deepening the process of globalization, while the countries that are developing and underdeveloped countries are imitators.

Purpose. The article aims to investigate the aspects of social and cultural globalization and their impact on the deepening of the process of cultural integration or the protection of national priorities.

Method (methodology). The analytical works on cultural and historical experience and on the theory of the information society have become the methodological basis of the research.

Results. The process of social and cultural globalization has been considered, not only as the process of integration of different national cultures into a single world culture, but also the cultural expansion of the western countries. Examples of conflicts that may arise between entities in the process of globalization of culture have been illustrated. The relationship between the level of urbanization and the share of Internet users has been analysed.

Keywords: social and cultural globalization; cultural unification; cultural expansion; Internet user; the subject of social and cultural globalization.

Вступ

Створення єдиного інформаційного простору, руйнування соціо-культурних моделей та посилення взаємозалежності в усіх сферах життя характеризує процес глобалізації світу. Універсально-глобалізована модель поєднуючи в собі символи та значення такі як: Інтернет, кінематограф, природні катаклізми, економічні показники – стирає кордони між державами, нівелює поняття національності та продукує соціум єдиного сприйняття. Метою є уніфікація культурного життя. Зазначимо, що в роботах Л. Іоніна розглянуто такого роду спробу в 1920-80 х роках на основі соціалістичної моделі [1].

Рівень глобалізації тієї чи іншої країни прямо пропорційно залежить від її рівня розвитку, тому високотехнологічні держави є свого роду ініціаторами поглиблення процесу глобалізації, а країни, що розвиваються та мало розвинені є наслідувачами. З швидкими темпами впровадження інформаційних технологій відбувається глобалізація культури, тобто поєднання різноманіття культурних форм в межах єдиного культурного простору, а отже, вестернізація культури, де головними є культури країн заходу. Тому постає питання взаємодії різних культур на тлі уніфікації культурних моделей за американським зразком та оцінки проявів соціо-культурної глобалізації.

Теоретико-методологічні підходи щодо вивчення процесу глобалізації культури представлені в працях А. Вересай, Т. Возняка, А. Гревцевої, В. Давидовича, С. Іконникової, А. Кравченка, В. Кохановського, М. Мерло-Понті, Л. Матвеевої, Г. Осипової, С. Савченко, Б. Слющинського, К. Томпсона, П. Федик, П. Шіхірева, Є. Юдіна. Щодо збереження культурно-історичного досвіду Т. Бондар та І. Руденко, аналітичні роботи з теорії інформаційного суспільства І. Алексеевої, В. Онопрієнка та багатьох інших. Проте, динамічний розвиток суспільства постійно породжує певні моменти та особливості, що не розглядалися або розглядалися в кардинально протилежному ракурсі і є не достатньо вивченими.

Мета статті

Метою статті є дослідження аспектів соціо-культурної глобалізації та їх вплив на поглиблення процесу інтеграції культури чи захист національних пріоритетів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Глобалізація культури – це процес інтеграції окремих національних культур в єдину світову культуру на основі розвитку транспортних засобів, економічних зв'язків та засобів комунікації. На думку відомого американського політолога С. Хоффмана, автора роботи «Зіткнення глобалізацій», розвиток глобалізації культури починається з технологічної революції та економічної глобалізації, які разом створюють потік культурних благ [2]. Глобалізація культури у сучасному світі – це діалектично суперечливий процес, в якому тенденції інтеграції та диференціації, конфліктів та співпраці, універсалізації та партикуляризації не виключають один одного, а є взаємно передбачаючими тенденціями розвитку. Глобалізацію культури та її протиріччя можна розглядати в двох вимірах: у масштабі соціуму, а також у масштабі системи соціумів.

Розглядаючи проблеми глобалізації культури в першому вимірі, необхідно пам'ятати, що культура будь-якого соціуму є складною системою, елементами (підсистемами) якої є традиційні та інноваційні культурні форми, субкультури різних соціальних спільнот, груп, етносів, релігійних конфесій тощо. В умовах глобалізації інноваційні культурні форми, як правило, є продуктом впливу країн-лідерів, які нав'язують менш розвиненим країнам свої культурні норми та зразки. Усі соціокультурні елементи конкретного суспільства об'єднуються в єдину систему на основі загальнозначущих для даного соціуму цінностей, що являють собою певний фундамент, на якому базується культурне розмаїття. Найважливішими консолідуючими початками суспільства, які згуртовують його суб'єктів в єдиний соціокультурний організм, є: спільність їхньої історії, економічного життя, психічних якостей, мови, релігійних та моральних цінностей тощо. Загальнозначущі цінності є і у різних соціокультурних систем. Ці десятки спільних рис, властивостей культур різних народів, етносів, які дозволяють робити висновок про глобалізацію культури людства, отримали назву культурних універсалій (Дж. Мердок) [3].

Крім певних рис єдності, між елементами соціокультурної системи, а також між культурами в цілому, існують певні відмінності, які при взаємодії суб'єктів у процесі глобалізації можуть набувати різних станів: від інтеграції (взаємопроникнення) до конфлікту. Найтипівішими видами конфлікту в сфері культури в умовах глобалізації є: колізія між традиційними та інноваційними формами в її розвитку [4], культурна аномія [5], культурна травма [6], культурний шок [7], культурне відставання (культурний розрив) [8], міжцивілізаційні (міжсоціокультурні) конфлікти та ін. [9].

Щодо мовного аспекту соціо-культурної глобалізації, то у XXI столітті «універсальною» мовою стала базова англійська мова, вона швидко поширюється як друга мова, особливо у спеціальній комунікації. Американський варіант англійської мови є тією універсальною мовою, її можна використовувати практично скрізь [12].

Також є й інші думки з приводу цієї теми. Особливої уваги заслуговує робота І. Пантелеєвої про глобалізацію. Автор ґрунтовно аналізує здатність англійської мови стати міжнародним засобом спілкування в нашу епоху [13]. На її думку, намагання зробити одну з природних мов міжнародною у великому масштабі є досить дискусійним. Дослідниця доводить необґрунтованість надання англійській мові статусу «глобальної мови» сучасності й розглядає основні вимоги до такої мови. І. Пантелеєва вибудовує свою концепцію із декількох положень, зокрема таких: глобальна мова повинна співвідноситися з конкретною етнічною групою, ідеологією, релігією, але англійська мова є соціальним кодом, що відображає мовну картину світу тих людей, для яких вона є рідною; поширення англійської мови сприймається багатьма народами як втрата національної ідентичності [13].

Враховуючи той факт, що мова є одним із засобів збереження та передачі культури певного народу, слід проаналізувати показник ступеню загрози зникнення мов в процесі соціо-культурної глобалізації.

Таблиця 1. Класифікація ступенів загрози зникнення мов в світі

Ступінь небезпеки	Передача трансляцій між поколіннями
Безпечно	мовою розмовляють всі покоління; передача між поколіннями безперервна >> не включена до Атласу
Вразливо	більшість дітей розмовляють мовою, але можуть бути обмеженими певними доменами (наприклад, вдома)
Безперечно під загрозою	діти більше не вивчають мову як рідну
Високий ступінь загрози	мовою розмовляє старше покоління, в той час, як батьки розуміючи не використовують її та не практикують з дітьми
Під загрозою зникнення	старше покоління розмовляє даною мовою частково та рідко
Згасла	немає носіїв >> включена до Атласу з 1950-х років

**Складено автором з використанням літератури [14]*

Розглянемо життєдіяльність мов світу на основі класифікаційних ознак представлених в табл. 1.

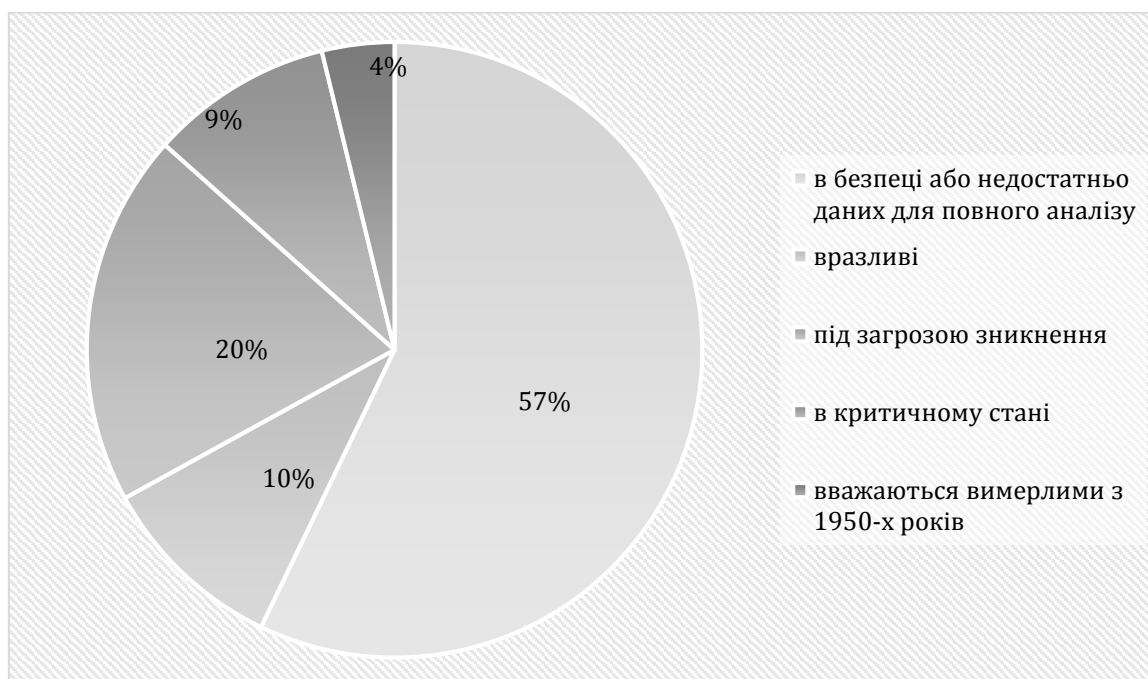

Рис. 1. Співвідношення мов у світі за вживаністю

**Складено автором з використанням літератури [14]*

Згідно даних рис. 1 43% з близько 6000 мов, на яких розмовляють в світі, знаходяться під загрозою. Цей показник не включає мови з недостатньою кількістю даних, щодо яких немає достовірної інформації. Оскільки, їх точне число не відомо, мови з дефіцитом даних представлені разом з тими, що в знаходяться в безпеці на наведеному вище рисунку.

В науковій літературі немає однозначної відповіді на питання, як глобалізаційні процеси

позначаються на національній мові для кожної країни. Тому сьогодні не можна розглядати глобалізацію в одній площині: лише негативно чи позитивно. З одного боку, англійська мова допомагає в комунікації у всьому світі, що є особливо, важливо в добу глобалізації. А з іншого боку, тотальне використання англійської мови негативно позначається на лексиці інших національних мов. Тому держави змушені захищати свою мову від глобальної, не залишаючись осторонь від цивілізаційних процесів.

З 2000 р. по 2017 р. кількість користувачів інтернету в усьому світі збільшилася з 394 млн. до 3,773 млрд. Протягом 2017р. більше 50% всього людства стало користувачами інтернету. Це і є доказом глобалізації у сфері соціальних комунікацій не лише за кількісним показником, а й по якісним – з явними ознаками інтеграції між вербальними та невербальними формами соціальних комунікацій, представлених спілкуванням в соціальних мережах.

Таблиця 2. Показники соціокультурної глобалізації

	Чисельність населення	Кількість Інтернет-користувачів	Чисельність активних користувачів соціальних мереж	Рівень урбанізації	Проникнення мережі Інтернет, %
Африка	1,231 млн	362 млн	150 млн	41%	29
Америка	1,006 млн	718 млн	535 млн	81%	69
Азія та Океанія	4,153 млрд	1,909 млрд	1,441 млрд	47%	51,8
Європа	839 млн	637 млн	340 млн	73%	75,5
Середній схід	246 млн	147 млн	83 млн	68%	60

В епоху глобалізації про соціальну комунікацію все частіше згадують в контексті соціальних мереж. Яка роль в соціальній комунікації відведена для соціальних мереж, чи є вони інтегрованою складовою вербальної та невербальної комунікації – завдання, що ставить перед собою автор публікації. Прискорення в сучасному житті вимагає від нас швидкого оволодіння інформацією, інтегрованого підходу до дисциплін та міждисциплінарного розуміння проблематики. Отже, ці всі завдання допоміг вирішити Google, з появою якого в десятки разів пришвидшився процес отримання інформації та трансформування її в міждисциплінарний тобто інтеграційний формат. Простежуючи блискучу «кар'єру» комп'ютерних систем та технологій, спостерігаємо перехід від невербального типу спілкування в мережі інтернету до вербального. Це свідчить про інтеграцію та взаємопроникнення однієї форми в іншу – отже є доказом глобалізаційних процесів. Далі, на вимогу користувачів, з'являються такі продукти, як Facebook, Twitter, Instagram тощо, які фактично виключили необхідність селекції на вербальне та невербальне. Візуально сприйняти продукт інформації та перетворити його в ту ж мить на предмет дискусії у форматі online-конференції – ось що нам дають сьогодні соціальні мережі. Зазначені в Європейському статистичному реєстрі дані про користувачів інтернету, доводять нам, що написання приватної електронної пошти – є «вчорашнім днем»: лише кожний п'ятий користувач (22%) відправляє щодня приватний E-Mail, кожний четвертий (28%) – щотижня. В цей же період дослідження неприватних користувачів свідчить про щоденне перевантаження електронної скриньки (більше 18 повідомлень! – без спаму) [15]. Згідно заяві керівника Bitkom-порталу Bernhard Rohleder, що провадить подібні дослідження, E-Mail став скоріш засобом ділового листування, в той час, як «приватні E-Mail замінилися на повідомлення на інтернет-платформи: WhatsApp, iMessage, Viber тощо» [15]. Актуальні статистичні викладки на «Ranking der größten Social Networks und Messenger» дають підстави казати про постійні «пересування» по рейтингу соціальних мереж. За кількістю активних користувачів у місяць першу сходинку рейтингу вже 2 роки посідає Facebook (2014р. – 600 млн., 2015р. – 1.5 млрд., 2016р. – 1,6 млрд.). Зі значним відставанням слідує платформа Twitter (40,04 млн.), Google+ (40,51 млн.) та Instagram (45 млн.). Згідно з прогнозами eMarketer-Prognose до 2018р. передбачається зріст загальної кількості користувачів соціально-комунікативних мереж до 2,44 млрд. [15]

Доцільно звернутися до праць В. Б. Євтуха, який зазначає, що масиви інформації, які йдуть із визнаних світових глобалізаційних центрів, що розташовані у США та деяких країнах Західної Європи, значно перевищують такі, котрі потрапляють у ці регіони з інших частин світу. Власне кажучи, тут доречний термін «вулиця з одностороннім рухом», оскільки інформація, яка надходить до глобалізаційних центрів, не впливає на трансформацію їх діяльності» [10]. Вчений відзначає: «Для глобалізаційних процесів актуальними є синхронні інформаційні зв'язки, тобто ті, що мають місце у різних суспільствах в один і той же час або з невеликою різницею у часі. В сучасних умовах глобалізації інформація про моделі суспільного розвитку накопичується в певних центрах і звідти поширюється у різних напрямках. Головна мета таких інформаційних потоків – включити в себе інформацію, яка акумулюється поза центрами глобалізації й певною мірою підпорядкувати її собі» [10].

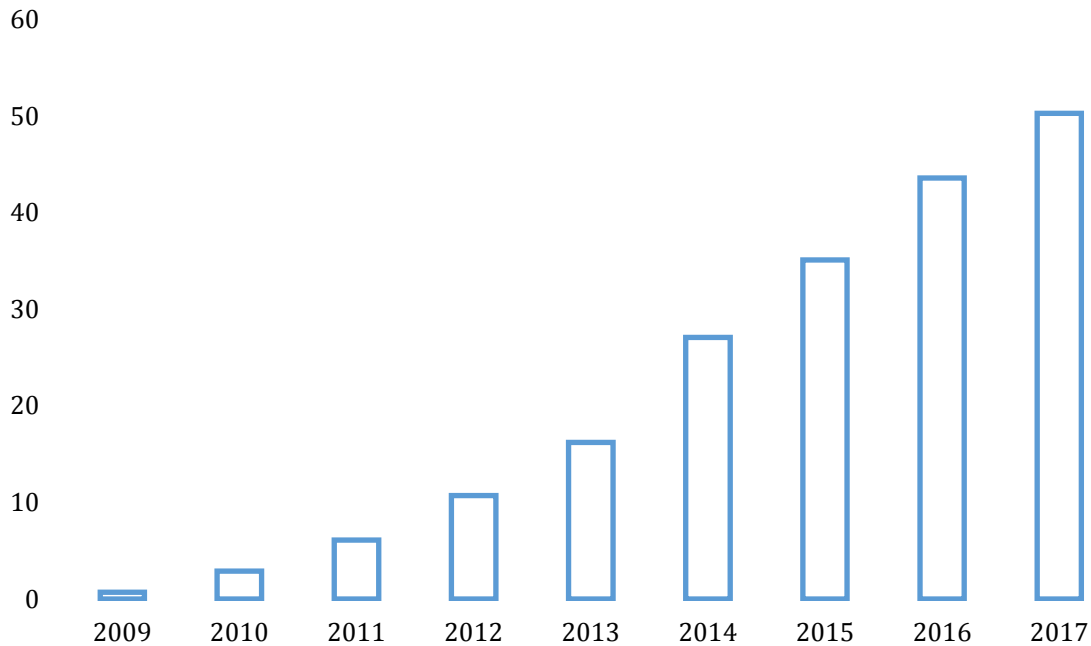

Рис 2. Динаміка передачі інформації за допомогою мобільних пристроїв в 2009-2017 рр.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Структурно-змістовний характер сучасних глобалізаційних процесів свідчить про те, що процеси глобалізації невинно розвиваються та поширюються у всіх сферах суспільного життя, маючи при цьому як своїх прихильників, так і супротивників.

Глобалізація культури в сучасному світі – це складний, діалектично суперечливий процес, в якому тенденції інтеграції та диференціації, конфліктів та співпраці, універсалізації та партикуляризації не виключають одна одну, а є взаємно передбачаючими тенденціями розвитку. Тому не випадково, що дослідники часто обґрунтовують протилежні погляди на сутність глобалізації культури та тенденції її здійснення [11].

Список літератури

1. Ионин, Л. Г. Апдейт консерватизма / Леонид Ионин. – М.: Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. – 304с, С. 117.
2. Хоффман, С. Столкновение глобализаций / С. Хоффман // Россия в глобальной политике. – Т. 1. – М., 2003. – С. 78–91. с. 81.
3. Смелзер, Н. Социология: пер. с англ. / Н. Смелзер. – М.: Феникс, 1994. – 688 с. – С. 45-46.
4. Данильян, О. Г. Протиріччя процесу розвитку культури в транзитивному суспільстві та міжцивілізаційні конфлікти / О. Г. Данильян // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2009. – № 1. – С. 5-13. – С. 6-7.
5. Дюркгейм, Э. О разделении общественного труда. Метод социологии: пер. с фр. / Э. Дюркгейм. – М.: Прогресс, 1991. – 432 с. – С. 34.
6. Погрібна, В. Культурна травма / В. Погрібна // Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. Требіна. – Х.: Право, 2015. – С. 375–376.
7. Погрібна, В. Культурний шок / В. Погрібна // Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. Требіна. – Х.: Право, 2015. – С. 376–378.
8. Ерасов, Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 341 с.
9. Хантингтон, С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – № 1. – С. 33-48.
10. Євтух, В. Б. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій. – К.: Видавничий дім "Стилос", 2004. – 242 с.
11. М'язова, І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис.... канд. філос. наук: 09.00.03 / І. Ю. М'язова; КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 18 с.
12. Pei, M. One Language for the World / Mario Pei. –New York: Biblo and Tannen, 1968. – 291p.

-
13. Пантелеєва, І. А. Глобалістическа картина мира: универсальний язык-миф или реальность? / І. А. Пантелеєва // Інтелект. Особистість. Цивілізація: темат. зб. наук. пр. із соц. -філос. пробл. /голов. ред. О. О. Шубін. – Донецьк: Дон НУЕТ, 2007. –Вип. 5. – С. 118-125.
 14. Офіційний сайт ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>.
 15. Опанасенко, О. Вплив глобалізаційних процесів на соціальну комунікацію [Електронний ресурс] / О. Опанасенко. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33349/1/67-150-151.pdf>.

References

1. Yonyn, L. H. (2010). *Apdeyt konservatyзма*. Moscow: Yzd. dom Hos. un-ta Vysshey shkoly ekonomiki.
2. Khoffman, S. (2003). Stolknovenye hlobalyzatsyy. *Rossyya v hlobal'noy politike*, 1, 78–91.
3. Smelzer, N. (1994). *Sotsyolohyya*. Moscow: Fenyks.
4. Danyl'yan, O. H. (2009). Protyrichchya protsesu rozvytku kul'tury v tranzytyvnomu suspil'stvi ta mizhtsyvilizatsiyni konflikty. *Visnyk Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrayiny imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Filosofiya, filosofiya prava, politolohiya, sotsiolohiya*, 1, 5-13.
5. Dyurkheym, E. (1991). *O razdelenyy obshchestvennoho truda. Metod sotsyolohyy*. Moscow: Prohress.
6. Pohribna, V. (2015). *Kul'turna trauma*. Politolohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. Kharkiv: Pravo, 375–376.
7. Pohribna, V. (2015). *Kul'turnyy shok*. Politolohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk. Kharkiv: Pravo, 376-378.
8. Erasov, B. S. (1997). *Sotsyal'naya kul'turolohyya*. Moscow: Aspekt-Press.
9. Khantynhton, S. (1994). Stolknovenye tsyvylyzatsyy? *Polys*, 1, 33-48.
10. Yevtukh, V. B. (2004). *Etnosuspil'ni protsesy v Ukrayini: mozhlyvosti naukovykh interpretatsiy*. Kyiv: Stylos.
11. Myazova, I. Yu. (2008). *Mizhkul'turna komunikatsiya: zmist, sutnist' ta osoblyvosti proyavu (sotsial'no-filosofs'kyi analiz)*. Kyiv.
12. Pei, M. (1968). *One Language for the World*. New York: Biblo and Tannen.
13. Panteleeva, Y. A. (2007). Hlobalystycheskaya kartina mira: unyversal'nyy yazyk-mif ili real'nost'? *Intelekt. Osobystist'. Tsyvilizatsiya*, 5, 118-125.
14. *Ofitsyyny sayt YuNESKO*. (n.d.). Retrieved from: <http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php>.
15. Опанасенко, О. (n.d.). *Vplyv hlobalizatsiynykh protsesiv na sotsial'nu komunikatsiyu*. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33349/1/67-150-151.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017 р.